

ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА НА РУСИЯ В КОНТЕКСТА НА НАЙ-НОВИТЕ НОРМАТИВНИ ДОКУМЕНТИ

Маринела Михова

През последните години образованието се превръща в приоритетна сфера в политиката на много страни по света. Руската федерация, която е една от страните, които диктуват развитието на световната икономика, оценява ключовата роля на образованието и образоваността за запазване на лидерските си позиции. Специално отношение и активна дейност има по посока повишаване на качеството и ефективността на образованието.

След навлизането в новия век правителството на Руската федерация актуализира стратегическата линия на образователната си политика с приемането на няколко важни нормативни документа – „Националната доктрина за образованието в Руската федерация до 2025 г. (2000) и Концепцията за модернизация на образованието в Русия за периода до 2010 г. (2001).

Динамичното развитие на обществото и променящите се световни реалности са в основата на преосмислянето на образователната политика на страната през последните години. След двугодишен дебат, в който са се включили стотици хиляди души, на 29 декември 2012 г., е приет новият закон за образование на „За образованието в Русия“. Законът влиза в сила на 1 септември 2013 г.

Целта на това теоретично изследване е на основата на последните нормативни документи да се разработи съвременният образователен профил на Русия.

Задачите на изследването са:

1. Да се направи описание на образователната система на Русия като се използват следните аспекти – цели на образователната система, образователни приоритети, управление на образователната система, финансиране на образователната система и структура на образователната система.

2. Да се посочат тенденциите в развитието на образователната система.

Използваните методи на изследване са работа с нормативни документи, описание и анализ.

1. Образователни приоритети

В края на ХХ и началото на ХХІ век образованието се превръща в един от решаващите фактори за развитие на икономиката и обществото. В много страни се въвеждат образователни реформи, които да модернизират структурните и съдържателните аспекти на образователната система.

В „Концепцията за модернизация на образованието в Русия за периода до 2010 г.“ е отбелязано, че образованието играе съществена роля за международния престиж на Русия и запазването на нейното място в групата на развитите страни. В същия документ са начертани образователните приоритети пред страната до 2010 г. (3).

На 22 ноември 2012 г. Правителството на Руската федерация приема държавна програма „Развитие на образованието“ за периода до 2020 г. Целта на програмата е да се гарантира съответствие между качеството на руското образование с непрекъснато променящите се потребности на населението и перспективите в развитието на руското общество и икономика.

Според програмата основните приоритети пред образованието на Руската федерация са:

1. Осигуряване на достъпно предучилищно образование.
2. Развиване обхвата на продължаващото образование чрез гъвкави и разнопосочни форми на обучение и специализация през целия живот.
3. Модернизация на системата на образование, насочена към по-голяма откритост и по-големи възможности за инициатива и активност от страна на бенифициентите на образователни услуги.
4. Укрепване на единното образователно пространство на Русия, което включва изравняване на образователните възможности на гражданите на Русия, независимо от региона, в който живеят, развитие на водещите университети във всички области на Руската федерация, единна политика в сферата на съдържанието на образованието, разпространяване на най-добрите практики за регионално обучение за управление на всички региони на Русия (6).

Образователните приоритети на Русия не се различават от тези на повечето развити държави и държавите членки на Европейския съюз. И те са в сферата на равния достъп до образование, повишаване ка-

чеството на образованието и привлекателността на училищата за висше образование, повишаване на възможностите за ученето през целия живот.

Програмата ще се реализира на три етапа, като всеки един има приоритетна цел: 2013–2015 г. – създаване на условия за равен достъп до образование на всички образователни нива; 2016–2018 г. – осигуряване на ново качество и конкурентноспособност на руското образование; 2019–2020 г. – развитие обхвата на продължаващото образование, като вниманието се съсредоточи върху системата на услугите за допълнително образование (6).

2. Цели на образователната система

За да бъде разбрана образователната система на една страна, трябва да се познават принципите на образователната политика. В тях е фокусирана философската основа на изграждането и функционирането на системата както и основните права и задължения на държавата по отношение образованието на гражданите, и на гражданите по отношение на собственото си образование.

Принципите на образователната политика са формулирани в член 3 от закона „За образованието на Русия“:

1. Признаване на образованието за приоритет на държавата.
2. Право на образование на всеки гражданин. Не се допуска дискриминация в сферата на образованието.
3. Хуманен характер на образованието, приоритет на живота и здравето на човека, правата и свободите на личността, свободно развитие на личността, възпитание на самоуважение, трудолюбие, патриотизъм, гражданска отговорност, правова култура, загриженост към природата, рационално използване на природните ресурси.
4. Единство на образователното пространство на територията на Руската федерация, защита и развитие на етнокултурните особености и традиции на народите на Руската федерация в условията на многонационална държава.
5. Създаване на благоприятни условия за интеграция на системата на образование на Руската федерация със системите на образование на другите държави на равнопоставена и взаимноизгодна основа.

6. Светски характер на образованието в държавните и общинските институции, осъществяващи образователна дейност.

7. Свобода на избора за получаване на образование според способностите и потребностите на човека. Създаване на условия за самореализация на всеки, свободно развитие на неговите способности, включително предоставяне на право на избор на формите за получаване на образование, на формите на обучение, на организациите, предоставящи образование. Предоставяне свобода на педагогически работници за избор на форми и методи на обучение и възпитание.

8. Обезпечаване на право на образование през целия живот в съответствие с потребностите на личността, адаптиране на системата на образование към равнището на подготовка, особеностите на развитие, способностите и интересите на човека.

9. Автономия на образователните институции, академически права и свободи на педагогическите работници и обучаващите се, предвидени в настоящия Федерален закон, информационна откритост и публична отчетност на образователните институции.

10. Демократичен характер на управлението на образованието, обезпечаване правата на педагогическите работници, обучаващите се, родителите на непълнолетните за участие в управлението на образователните организации.

11. Недопускане на ограничаването и отстраняването на конкуренцията в сферата на образование.

12. Съчетаване на държавното и договорното регулиране на отношенията в сферата на образованието (11).

В закона от 2013 г. няма точна формулировка на целите на образованието, но в член 12, който се отнася до образователните програми е записано: „Съдържанието на образованието трябва да съдейства за взаимното разбиране и сътрудничество между хората и народите независимо от националната, етническата, религиозната и социалната принадлежност, да отчита разнообразието на философски подходи, да способства за реализиране правата на обучаемите за свобода на избора на мнения и убеждения, да осигури развитие на способностите на всеки човек, да формира и развива неговата личност в съответствие с приетите в семейството и обществото духовнонравствени и социалнокултурни ценности (11).

В нормативните документи на Руската федерация образованието се възприема като един от факторите за икономическо, социално и личностно развитие. Според Националната доктрина за образованието в Руската федерация до 2025 г. образователната система следва да допринесе за:

- Историческа приемственост между поколенията, съхранение, разпространение и развитие на националните култури.

- Възпитание в приоритетите на Русия, граждани на правова, демократична, социална държава, управляваща правата и свободите на личността и притежаваща висока нравственост.

- Разностранно и своевременно развитие на децата и младежите, формиране на навици за самообразование и саморазвитие на личността.

- Формиране у децата и младежите на цялостно възприемане на света и съвременен научен светоглед, развитие на култура на междуетническите отношения.

- Систематично обновяване на всички аспекти на образованието, които да отразяват измененията в сферата на културата, икономиката, науката, техниките и технологиите.

- Непрекъснато образование през целия живот.

- Многообразие на видовете учебни заведения и вариативност на образователните програми, които да обезпечат индивидуализацията на образованието.

- Приемственост между равнищата и степените на образованието.

- Развитие на дистанционното обучение и създаване на програми за интегриране на информационните и комуникационните технологии в образованието.

- Академическа мобилност на обучаваните.

- Развитие на националните традиции в работата с надарени деца и младежи, участие на педагозите в научни изследвания.

- Подготовка на високообразовани и висококвалифицирани специалисти, способни за професионално израстване и професионална мобилност в условията на информационното общество и развитие на нови наукоемки технологии.

- Екологично възпитание (4).

3. Управление на образователната система

Руската федерация се състои от 83 административни единици (субекти на Руската федерация) с различна степен на автономност – републики, области, краища, окръзи и т.н.

За управлението на образователната система са отговорни федералните власти, държавните власти на съответните административни единици, общинските власти и директорите на съответните образователни институции.

На федерално ниво от 2004 г. за образованието е отговорно *Министерството на образованието и науката*. Според закона за образованието от 2012 г. неговите правомощия са:

- Разработване и прилагане на единна държавна политика в сферата на образованието.
- Организация за предоставяне на висше образование, включително обезпечаване на държавни гаранции за реализация на правото за получаване на безплатно висше образование на конкурсна основа.
- Организация за предоставяне на допълнително професионално образование във федералните държавни образователни институции.
- Разработване, утвърждаване и реализация на държавни програми на Руската федерация, федерални целеви програми, реализация на международни програми в сферата на образованието.
- Създаване, реорганизация и ликвидация на федерални образователни институции.
- Утвърждаване на федерални образователни стандарти, установени от изискванията на федералното правителство.
- Лицензиране на образователните дейности – институции, осъществяващи образователна дейност по образователни програми за висше образование; федерални професионални образователни институции, реализиращи образователни програми за средно професионално образование в сферата на отбраната, производство на продукти за отбраната, вътрешни работи, безопасност, ядрена енергетика, транспорт и комуникации, наукоемки производства; руски образователни институции в чужбина; чуждестранни образователни институции, осъществяващи образователна дейност на територията на Руската федерация.
- Държавна акредитация и контрол на горепосочените образователни институции.

- Създаване и поддържане на федерални информационни системи, федерални база данни в системата на образование.
- Създаване и награждаване с държавни и ведомствени награди и почетни звания за работещите в системата на образованието.
- Разработване на прогнози и изисквания към подготовката на кадри, съобразно прогнозираните потребности на пазара на труда.
- Гарантиране на система на мониторинг в системата на образование на федерално ниво.
- Гарантиране на безплатно и достъпно общо и средно професионално образование (11).

Една част от правомощията на органите на държавната власт на руската федерация се предават на органите на държавната власт на субектите на Руската федерация. Те са описани в член 7 от закона:

- Държавен контрол на образователните институции и на местните органи на самоуправление, които осъществяват управление в сферата на образование на съответната територия.
- Лицензиране на образователната дейност на институции, които осъществяват образователна дейност на територията на административната единица.
- Държавна акредитация на образователната дейност на образователните институции на съответната територия.
- Потвърждаване на документи за степен на образование и квалификация.

В член 8 са регламентирани правомощията на органите на държавната власт на субектите на Руската федерация:

- Разработване и осъществяване на регионални програми за развитие на образованието като се отчитат регионалните социално-икономически, екологични, демографски, етнокултурни и други особености на субектите на Руската федерация.
- Откриване, реорганизиране и закриване на образователни институции.
- Обезпечаване на държавните гаранции на правото за получаване на достъпно и безплатно образование – предучилищно и училищно образование и допълнително образование.
- Организиране на общото образование в държавните образователни институции.
- Финансово обезпечаване на предучилищното и училищното образование в акредитираните частни образователни институции.

- Организация и предоставяне на достъпно и безплатно средно професионално образование.

- Обезпечаване на общинските образователни институции с учебници и учебни помагала.

- Осъществяване на мониторинг в системата на образование;

- Предоставяне на психологопедагогическа, медицинска и социална помощ на обучаемите със СОП.

Правомощията на общинските власти са в член 9 от закона за образование:

- Обезпечаване на достъпно и безплатно предучилищно, училищно и допълнително образование.

- Откриване, реорганизиране и закриване на общински образователни институции, без тези за висше образование.

- Поддържане на сградите на общинските образователни институции.

- Водене на статистика на децата и учениците, които посещават детски градини и училища (11).

В закона за образованието от 2012 г. детайлно са описани управленските правомощия на институционалните власти в Руската федерация. Анализът им доказва децентрализирания характер на управлението на предучилищното и училищното образование. Русия се стреми да усъвършенства системата на децентрализация на управлението, като делегира управленски правомощия надолу по системата. Политиката в сферата на управлението е в унисон с демократичните процеси в образованието в световен план.

4. Финансиране на образователната система

Основните източници на финансиране на образователната система в Руската федерация са федерални, регионални и местни.

Финансирането на учебните заведения става на основата на федерални и местни финансови нормативи за обучението на един учащ се. Нов елемент от закона за образование от 1992 г. е държавното финансиране на недържавната система на образование. Недържавните образователно заведения получават държавно финансиране от момента на тяхната държавна акредитация. То не може да бъде по-малко от съответното финансиране за държавните и общинските образователни институции в съответния регион.

В Националната доктрина за образованието в Руската федерация до 2025 г. е направено предложение за поетапен разчет на финансовите средства за образование, което да доведе до реализиране на поставените цели:

- Първи етап (2000 г. – 2003 г.) – 7% от брутният вътрешен продукт (БВП) да се отделя за образованието.
- Втори етап (2004 г. – 2010 г.) – 8%
- Трети етап – (2011 г. – 2025 г.) – 10% (5).

Специално внимание се отделя на повишаване дела на извън-бюджетните финансови източници – семейни бюджети, бюджети на предприятията и т.н.

За създаването на ефективни икономически механизми в системата на образованието в „Концепцията за модернизацията на образованието в Русия за периода до 2010 г.” са предложени нови принципи и системи за финансиране:

- Въвеждане на нормативно бюджетно финансиране на общото средно и начално професионално образование като се обезпечи обучението по държавните образователни стандарти.
- Разработване на диференцирани нормативи на бюджетно финансиране на висшето, а в перспективи и на средното професионално образование.
- Създаване на система за държавно кредитиране, субсидиране на граждани от нискодоходни семейства и от отдалечени райони за получаване на професионално образование.
- Отделяне на средства за развитие на образованието от бюджетите на всички нива.
- Постигане на прозрачност в междубюджетните отношения в частта, която засяга финансовото обезпечаване на образованието.
- Осигуряване на целево използване на средствата, отделени за образованието от бюджета на всички нива.
- Стимулиране възможностите за многофункционално финансиране на професионалното образование.
- Нормативноправно обезпечаване на икономическата самостоятелност на образователните заведения.
- Последователно въвеждане на принципа на икономическата автономия на учебните заведения на основата на системата на държавното ковчежничество при отчитане на извънбюджетните средства.

- Осигуряване на прозрачност във финансовата дейност на образователните заведения и повишаване на тяхната финансово-икономическа отговорност.

- Създаване на условия за привличане на допълнителни средства за образователните заведения, в това число и на данъците.

- Разширяване на допълнителни платени образователни услуги;

- Поддържане на профилното учебно производство.

- Предоставяне на възможности за използване на средствата на федералната програма за развитие на образованието за финансиране на програми за развитие на всички видове държавни и общински учебни заведения.

- Новите принципи и системи на финансиране засягат основно проблема с разширяване финансовата автономност на учебните заведения и даване възможност за търсене на начини за самофинансиране на образователните заведения (3).

По данни за 2011 г. разходите за образование в Руската федерация като процент от общите държавни разходи е 11,2%, а като процент от БВП – 4,1%. Най-много финансови средства се отделят за училищното образование.

5. Структура на образователната система

Образованието в Руската федерация се разделя на общо образование, професионално образование, допълнително образование и професионално обучение (член 10). Общото образование има следните нива: предучилищно образование, начално общо образование, основно общо образование, средно общо образование (член 10). Със закон от 11 юни 2007 г. общото средно образование (до 11 кл.) е определено като задължително.

Според член 63 от закона за образование от 2012 г. средно общо образование може да се завърши както в институциите, които предлагат образователни дейности, така и в семейството, а само средно образование и във формата на самообразование. Образователните програми за предучилищно, начално, основно и средно образование реализират принципа за приемственост.

А. Предучилищно образование

Според възрастта на децата и акцентът на образователната програма има различни типове детски градини – детски градини за

деца между 3–6/7 години; детски градини за много малки деца – от 2 месеца до 3 години, детски градини за деца от 5–7 години, комбинирани детски градини, детски градини за деца със СОП, профилирани детски градини и детски центрове.

Целта на предучилищното образование е формиране на обща култура, развитие на физическите, интелектуалните, нравствените, естетическите и личностни качества, подготовка на детето за училище, съхраняване и укрепване на неговото здраве (член 64).

Новост е признаването на предучилищното образование като ниво от общото образование. Това изисква разработване на държавни образователни стандарти, а не държавни образователни изисквания. Нововъведението е придружено с дискусия относно измеримостта и атестацията на децата. Независимо от това на 17 октомври 2013 г. излиза заповед на Министерство на образованието и науката, с която се утвърждават федерални държавни образователни стандарти за предучилищно образование. Те представляват съвкупност от задължителни изисквания към предучилищното образование в Руската федерация. Подробно са формулирани принципите, целите, задачите и изискванията към разработването на програми за предучилищно образование (1).

Системата на предучилищното образование в Русия има многогодишни традиции и е получила признание по целия свят. Тя продължава да се усъвършенства и развива, за да отговори все по-пълно на потребностите на децата и изискванията на техните родители. В близкото минало детските градини са работили по единна учебна програма, докато през последните години се прилагат най-различни, които се избират от учителите. След утвърждаването на новия стандарт за предучилищно образование от 2013 г. предстои разработване на нови програми, които да отразят съвременните очаквания към предучилищното образование.

Новата програма на правителството за развитие на образованието в Руската федерация планира до 2020 г. следните конкретни промени: до 2016 г. да има места за детските градини за всички деца – да се премахне чакането за място; заплащането в детските градини да не бъде по-малко от 100% от средната за икономиката; създаване на инфраструктура, която да подпомага ранното развитие на децата (0–3 години); във всички детски градини да бъдат въве-

дени държавните образователни стандарти; 20 региона в Южна Русия да получат допълнителни субсидии за строителство на детски градини; нарастване на броя на първокласниците, които демонстрират готовност за училище (6).

В периода 1988–1999 г. в Русия намалява раждаемостта, а това се отразява и върху броя на децата в детските заведения (54%). През последните години се наблюдава отново повишаване на процента на децата, обхванати в системата на предучилищното образование. Данните за 2004 г. са 56,7% посещаемост, а за 2009 г. – 58,4% (12).

Б. Средно образование

1. **Общо средно образование.** То включва три степени – начално общо образование (4 г.), основно общо образование (5–6 г.) и средно общо образование – (2 г.).

Начално общо образование. То е задължително за всички граждани на руската федерация. Децата постъпват в училище на 6 – или 7-годишна възраст. Около 20% правят това на 6 г. От учебната 2004/2005 г. се преминава към четири години начално общо образование.

Според закона за образованието от 2013 г. целта на началното общо образование е формиране на ученическата личност, развитие на индивидуалните способности, положителната мотивация и умения в обучаващите дейности – овладяване на четенето, писането, смятането, на основни навици за учене, на елементарно теоретично мислене, най-прости умения за самоконтрол, култура на поведението и речта, основи на личната хигиена и здравословен начин на живот (11).

От 6 октомври 2009 г. е в сила преработеният и допълнен Федерален стандарт за начално общо образование, който регламентира резултатите от обучението, структурата на основните образователни програми за начално общо образование, кадровите, финансови и материално-технически условия за реализация на образователните програми.

Прилагането на стандарта следва да обезпечи:

- Равни възможности за получаване на качествено начално общо образование.
- Духовно-нравствено развитие и възпитание на учениците, формиране на гражданска идентичност, като основа за развитие на гражданското общество.
- Приемственост на образователните програми за всички степени на общото и професионално образование.

- Съхраняване и развитие на културното многообразие и езиковото наследство на многонационалната Руска федерация.
- Единство на образователното пространство на Руската федерация в условията на многообразие на образователните системи и видовете образователни институции.
- Демократизация на образованието и всички образователни дейности.
- Въвеждане на критериално оценяване в образователните институции.
- Създаване на условия за реализиране и усвояване на основите на образователните програми за начално образование и със специално внимание към надарените деца и тези със СОП (8).

Началното образование се определя като база на основното общо образование. Учебният план от 2010 г. включва следните задължителни учебни предмети – руски език, руска литература, чужд език, математика, обществознание и естествознание, изобразително изкуство, музика, технологии, физическа култура, духовни и културни основи на гражданите на Руската федерация.

Общият брой часове за една седмица е 20 ч. за първи клас и по 25 ч. за втори, трети и четвърти клас. В учебния план са предвидени задължителни допълнителни уроци по 3 часа седмично след втори клас.

Учебната година започва на 1 септември и е с продължителност 33 учебни седмици за първи клас и 34 – за втори, трети и четвърти клас. Продължителността на един учебен час е 35 минути за първи клас и 35–45 минути за останалите.

Средният обхват на децата в началната образователна степен е 100%.

Основно общо образование. Това е втората степен на средното образование, която също е задължителна. Нейната продължителност е 5 години и има за цел формиране на учениковата личност, което включва формиране на нравствени убеждения, естетически вкус, здравословен начин на живот, висока култура на междуличностно и междуетническо общуване, овладяване основите на науките и официалния за страната език, формиране на навици за умствен и физически труд, развитие на способностите и интересите и на способностите за социално самоопределение (11).

От 17 декември 2010 г. е в сила федерален стандарт за основната средна степен, който следва да обезпечи:

- Формиране на руска гражданска идентичност.
- Единство на образователното пространство на Руската федерация; съхраняване и развитие на културното разнообразие и езиковото наследство, право на изучаване на майчин език.
- Достъпност до качествено общо средно образование.
- Приемственост на образователните програми от всички нива;
- Духовно и нравствено развитие на учениците и на опазване на здравето им.
- Развитие на държавното обществено управление (9).

Учебните предмети, предвидени за изучаване са руски език (5–9 кл.), литература (5–9 кл.), чужд език (5–9 кл.), математика (5–9 кл.), компютърни науки (8–9 кл.), история (5–9 кл.), социални науки (вкл. икономика и право) (6–9 кл.), география (6–9 кл.), природни науки (5 кл.), физика (7–9 кл.), химия (8–9 кл.), биология (6–9 кл.), изкуство (5–9 кл.), технология (5–8 кл.), гражданско образование (8 кл.), физическа култура (5–9 кл.).

Основното общо образование завършва със задължителен общ държавен атестат. Държавните образователни изисквания се явяват основата за разработването на контролно измервателни материали. Успешно завършилите тази образователна степен могат да продължат образованието си в третата степен на средното образование. Изпитът след 9 клас е под формата на външно оценяване и се администрира от изпитни комисии в отделните териториални единици. За първи път пилотно е проведен през 2003 г. От 2009 г. изпитът е по 9 учебни предмета и според статистиката от тази година 95% от учениците успешно са го издържали (12).

Средно общо образование. Целта на средната степен на общото образование е понататъшно формиране на личността на ученика, развитие на интереса към знанието и творческите способности, формиране на навици за самостоятелна учебна дейност на основата на индивидуализацията, подготовка на ученика за живота в обществото, за самостоятелен житейски избор, продължаване на образованието и начало на професионална дейност (11).

Образованието в средната обща степен е на две нива – базово и профилирано. Базовото ниво е ориентирано към формиране на обща култура и в голяма степен е свързано с възпитателните и развиващите се задачи на общото образование. Профилираното ниво се избира съобразно способностите и потребностите на учащите се и е ориентирано към понататъшното му професионално образование и дейност.

За всички профили учебните предмети са разделени на две групи – задължителни и избираеми. Задължителните учебни предмети са руски език, литература, чужд език, математика, история, социални науки, естествени науки, физическа култура.

В края на 11. клас учениците се явяват на единен държавен изпит. След успешното му полагане се получава сертификат за завършено общо средно образование. Изпитите са пет – два задължителни по руски и математика и три по избор. От 2009 г. този изпит се провежда във всички териториални единици в Руската федерация и в чужбина, където има руски училища. Държавните образователни изисквания се явяват основата за разработването на контролно-измервателните материали. Успешно завършилите тази образователна степен могат да продължат обучението си в степените на началното, средното и висшето професионално образование.

Учебната седмица може да бъде 5 или 6-дневна по решение на образователното заведение. Учебният час е с продължителност 45 минути.

В Руската федерация има над 67 000 учебни заведения, в които се обучават 30 милиона деца и подрастващи. 81% от населението на възраст между 7 и 17 години е обхванато в системата на средното образование.

2. Професионално образование. Професионалното образование има три степени – начално, средно и висше.

Начално професионално образование. Продължителността на обучението в учебните заведения за начално професионално образование зависи от нивото на образованието на кандидатите. Учащите, които постъпват след 9. клас, преминават през 2 или 3-годишна подготовка. Учащите, които постъпват след 11. клас, учат 1 или 2 години.

Традиционният вид учебни заведения от тази професионална степен са професионалните училища. През последните години се създават нов тип училища – професионални лицей, които подготвят кадри с висша квалификация. Формите на обучение са дневна и вечерна.

Професионалните училища подготвят квалифицирани работници и служители по 280 професии, както от традиционните секторни услуги, транспорт, хранене, търговия, така и по-нови професии като социални работници, организатори на малък бизнес, еколози, дизайнери.

Броят на училищата за начално професионално образование е 3798.

Средно професионално образование. В учебните заведения за средно професионално образование може да се постъпи след 9 (11%) или след 11 (23%) клас на основата на конкурсен изпит. Периодът на обучение е 2 или 3 години, в зависимост от усвояваната професия. След 9 клас и при задочна форма на обучение е с една година повече.

Има два основни вида учебни заведения – техникуми и колежи.

Техникумите организират професионално образование на базово ниво, а коледжите – на базово и по-високо ниво. Средното професионално образование може да се осъществи и във висшите учебни заведения. Средното професионално образование е насочено към подготовка на специалисти-практици. Учебните заведения на това ниво предлагат обучение по над 300 професии, съобразно държавния класификатор. Завършилите средни професионални училища могат да продължат образованието си във висшите учебни заведения по същата специалност и със съкратен срок на обучение.

Системата на средното професионално образование включва 2600 учебни заведения, в които се обучават 2 300 000 младежи и девойки.

3. Висше образование

През последните 10 години висшето образование в Русия се променя в следните аспекти:

- Цел – ориентирана към нуждите на пазара, обществото и личността.

- Автономност на висшите учебни заведения – въвеждане на частното висше образование; предлагане на 2 и 4-годишно на мястото на традиционното 5-годишно обучение; намаляване пристрастието към инженерните специалности.

- Финансиране – търсене на различни източници на финансиране и неразчитане само на държавния бюджет;

- Съдържание – увеличаване дела на хуманитарните учебни дисциплини, разнообразяване на програмите и курсовете.

В Русия има 1071 висши учебни заведения, от които 662 са държавни и 409 са частни. Според вида си те се делят на университети, академии и институти.

Университетите са центрове за обучение и изследване. Те могат да бъдат класически и технически, като специално внимание в тях се отделя съответно на социалните науки и хуманитаристиката или на природните и инженерните науки. Неофициално университетите се делят на „класически“ и от „нов тип“. Последните са някогашните педагогически институти, които са получили университетски статут.

Академиите са също центрове за обучение и изследване. Предлагат обучение по много тесни специалности и по-това се различават от университетите.

Институтите са ориентирани мултидисциплинарно. Те могат да бъдат или със статут на самостоятелни учебни заведения или като част от университетите или академиите.

Най-голям брой студенти се обучават в университетите.

Според проведен през 2002 рейтинг на 25 топ университета в Русия, първите три места са за Московския държавен университет, Държавната академия по икономика, Московския държавен технически университет.

Висшите учебни заведения предлагат обучение в редовна, вечерна и задочна форма.

Условията за приема във висшите учебни заведения се определят от всяко учебно заведение, съобразно закона за висшето образование. Кандидатите трябва да имат завършено средно образование или средно професионално образование и в повечето случаи се явяват на приемни изпити.

За 2003 г. най-предпочитани са били икономическите специалности и правото. През 2004 г. се наблюдава засилен интерес и към техническите висши учебни заведения.

Висшето образование има следните степени:

Бакалавър – с продължителност не по-малко от 4 години.

Дипломиран специалист – не по малко от 5 години.

Магистър – с продължителност не по-малко от 6 години.

Следдипломното образование дава възможност за повишаване на равнището на научната и научно-педагогическата подготовка чрез аспирантура и докторантура.

Аспирантурата е за присъждане на научна степен и е с продължителност 3 или четири години в зависимост от формата – редовна или задочна. За аспирантура могат да кандидатстват лица, които имат висше професионално образование.

Докторантурата е за присъждане на научната степен доктор на науките и е с продължителност три години. За докторантура могат да кандидатстват лица, които притежават научна степен кандидат на науките.

В системата на следдипломното образование се обучават 118 хиляди аспиранти и 4200 докторанти. 30% от аспирантите и 40% от докторантите успешно защитават дисертация.

Заключение

Образователната политика на Руската федерация е детерминирана от особеностите на съвременното развитие и е доказателство за ангажираността на управленските органи от най-висш ранг с проблемите на образованието. Тя е в контекста на световните образователни приоритети и е насочена към хуманизация, диференциация, стандартизация, многовариантност, непрекъснатост. Провеждащата се реформа на всички образователни нива цели осигуряване на равен достъп и повишаване качеството на образованието. Без да се отрича добрата традиция се планират нововъведения в системата като цяло и в индивидуалната практика на всеки учител, които да допринесат за подобряване постиженията на учениците в национален и международен план.

Исползвани веб-ресурси

1. Обутверждении федерального государственного образовательного стандарта дошкольного образования. – <http://www.rg.ru/2013/11/25/doshk-standart-dok.html>

2. Государственная программа Российской Федерации «Развитие образования» на 2013–2020 годы – <http://xn--80abucjiibhv9a.xn--p1ai/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/3409>

3. Концепция модернизации российского образования на период до 2010 года -http://www.edu.ru/db/mo/Data/d_02/393.html

4. Национальная доктрина образования в Российской Федерации. – <http://www.dvfu.ru/umu/zakrf/doktrin1.htm>

5. Национальная доктрина образования в Российской Федерации – <http://www.dvfu.ru/umu/zakrf/doktrin1.htm>

6. Новая программа РФ «Развитие образования» на 2013–2020 годы: цели, прогнозы и результаты реализации – <http://nios.ru/node/9276>

7. Новый Федеральный закон «Об образовании в Российской Федерации» и общее образование – <http://xn--273-84d1f.xn--p1ai/publikatsii/novyuy-federalnyy-zakon-ob-obrazovanii-v-rossiyskoy-federacii-i-obshchee-obrazovanie>

8. Об утверждении и введении в действие федерального государственного образовательного стандарта начального общего образования. – <http://xn--80abucjiibhv9a.xn--p1ai/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/922>

9. Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования – <http://xn--80abucjiibhv9a.xn--p1ai/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/938>

10. Федеральный государственный образовательный стандарт среднего (полного) общего образования (10–11 кл.) – <http://xn--80abucjiibhv9a.xn--p1ai/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/2365>

11. Федеральный закон “Об образовании в Российской Федерации”. – <http://www.edu.ru/abitur/act.30/index.php#stat3>

12. World Data on Education, VII Ed. 2010/11 – <http://www.ibe.unesco.org/en/services/online-materials/world-data-on-education/seventh-edition-2010-11.html>

ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА НА РУСИЯ В КОНТЕКСТА НА НАЙ-НОВИТЕ НОРМАТИВНИ ДОКУМЕНТИ

МАРИНЕЛА МИХОВА

Резюме

Представено е теоретично изследване, което има за цел на основата на най-новите нормативни документи да се разработи съвременният образователен профил на Русия. Описанието и анализът са направени на основата на следните аспекти – цели на образователната система, образователни приоритети, управление на образователната система, финансиране на образователната система и структура на образователната система.

Ключови думи: образователна система, приоритети, цели, управление, финансиране, структура

EDUCATION SYSTEM OF RUSSIAN IN THE CONTEXT OF LATEST REGULATIONS

MARINELLA MIHOVA

Summary

The aim of this theoretical study is to develop an educational profile of Russia based on the latest legislation. Description and analysis are made using the following aspects – the aims of the education system, educational priorities, managing the education system, funding the education system and structure of the education system.

Key words: Education system, Priorities, Objectives, Management, Financing, Structure